

KRZYSZTOF KRASZEWSKI

Zmiany w austriackim systemie szkolnym

Changes in the Austrian School System

Doktor habilitowany profesor UP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

Streszczenie

Autor artykułu dokonuje zwięzłego omówienia zmian zachodzących w austriackim systemie szkolnym. W pierwszej jego części przedstawia krótki rys historyczny tego systemu. W drugiej części przybliży Czytelnikowi wybrane wątki zmian będących wynikiem reformy szkolnej.

Słowa kluczowe: system szkolny, kształcenie ogólne, kształcenie zawodowe

Abstract

The author of the article elaborates on the changes that take place in the Austrian school system. In the first part he presents a historical overview of the system. In the second part he brings the reader closer to some of the changes resulting from the school reform.

Keywords: school system, general education, vocational education

Wstęp

Jesteśmy przed kolejnymi zmianami w polskim systemie szkolnym. Zapowiadana przez resort reforma staje się faktem. Nowy ustrój szkolny wywołuje skrajne oceny. Szczególne kontrowersje budzi powrót do ośmioklasowej szkoły podstawowej i likwidacja gimnazjów. W społeczeństwie zarysowały się znaczące różnice zdań co do zasadności i tempa podejmowanych przez władze państwowe działań. Należy podkreślić, że dyskusja dotycząca wizji szkoły wobec zachodzących zmian cywilizacyjnych we współczesnym świecie ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia kierunków rozwoju poszczególnych państw i społeczeństw. W niniejszym artykule autor przybliży Czytelnikowi zmiany zachodzące w austriackim systemie szkolnym. Ważne jest, aby podejmując istotne dla rozwoju kraju prace zmieniające dotychczasowy ustrój szkolny, zwrócić również uwagę na działania innych państw w tym zakresie. Przykład Austrii, chociażby z racji jej bliskości oraz członkostwa w Unii Europejskiej i strefie Schengen, wydaje się szczególnie interesujący.

Warto nadmienić, że początki państwowego systemu szkolnego w Austrii sięgają 1774 r. Wówczas to za czasów Marii Teresy (*Oesterreich...*, 1993, s. 130) ustanowiono publiczną szkołę państwową (*oeffentliche Staatsschule*) i 6-letni obowiązek szkolny. W 1869 r. podniesiono obowiązek szkolny z 6 do 8 lat. Kolejna reforma była wprowadzona po I wojnie światowej w początkowym okresie pierwszej republiki (*Erste Republik*). Jej autorem był prezydent wiedeńskiej miejskiej rady szkolnej (*Präsident des Wiener Stadtschulrates*) Gloeckel. Jak się ocenia, jego reformatorskie założenia nie straciły swojej aktualności również w XXI w. Mówiła ona o zapewnieniu wszystkim dzieciom, bez względu na płeć i położenie społeczne, optymalnego kształcenia. W 1927 r. wprowadzono szkołę główną (*Hauptschule*) jako obowiązkową dla dzieci od 10. do 14. roku życia. Przed pójściem do tej szkoły dzieci pierwszą część 8-letniego obowiązku szkolnego wypełniały w czteroklasowej szkole ludowej (*Volksschule*). Istotna regulacja austriackiego systemu szkolnego nastąpiła w 1962 r. Wówczas to podniesiono obowiązek szkolny z 8 do 9 lat. Regulacja ta wprowadziła także obowiązkowe kształcenia nauczycieli w akademiach pedagogicznych. Od 1975 r. zasadniczo wszystkie szkoły prowadzą nauczanie koedukacyjne.

Zarys systemu szkolnego

Schmied, była federalny minister edukacji, sztuki i kultury, podkreśla, że dobrobyt kraju będzie się rozstrzygał w klasach szkolnych (*Die Bildungsreform...*, 2013, s. 2). Dziewięcioletnim obowiązkiem szkolnym objęte są dzieci, które przed 1 września ukończyły 6 lat. Oznacza to, iż dla dzieci, które do 31 sierpnia ukończyły 6. rok życia, 1 września jest dniem rozpoczęcia obowiązkowej edukacji szkolnej. Istnieje też możliwość podjęcia nauki szkolnej przez dzieci, które 6 lat ukończą przed pierwszym marca następnego roku kalendarzowego, muszą one jednak charakteryzować się dojrzałością szkolną. Zapisu do szkoły (*Volksschule*) dokonują rodzice, względnie opiekunowie dziecka w rejonie ich zamieszkania. W przypadku, gdy w danym roku liczba dzieci rozpoczynających edukację przekracza możliwości lokalowe placówki, dzieci kierowane są do innej, najbliższej szkoły. Dziecko może pobierać naukę zarówno w szkołach państwowych, jak i w prywatnych. Ten etap edukacyjny (*Volksschule*) jest 4-letni. W pierwszym semestrze IV klasy, czyli ostatniej pierwszego etapu edukacyjnego (*Primarstufe*), z rodzicami prowadzone są rozmowy o osiągnięciach i zainteresowaniach dziecka oraz udziela się im porad na temat dalszego jego kształcenia.

Przed reformą po ukończeniu *Volksschule* 10-latkowie mieli możliwość kontynuowania nauki w szkole głównej (*Hauptschule*) lub w ogólnokształcącej szkole wyższej (*Allgemeinbildende Hoehere Schule*). Szkoła główna była szkołą 4-letnią (klasy V–VIII). Jej absolwenci uczęszczali przez rok na jednoroczny cykl politechniczny (*einjaehrigen Polytechnischen Lehrgang*), a następnie zdo-

bywali kwalifikacje zawodowe w zakładzie pracy i w szkole zawodowej. Ten typ kształcenia nosi nazwę systemu dualnego (*duale Ausbildung*). Jeśli wykazywali się odpowiednimi wynikami w nauce, mogli również po ukończeniu *Hauptschule* podejmować dalszą edukację na stopniu wyższym *Allgemeinbildende Hoehere Schule*. Szkoła ta była i jest 8-letnią szkołą ogólnokształcącą z 4-letnim (klasy V–VIII) stopniem niższym (*Unterstufe*) oraz 4-letnim (klasy IX–X) stopniem wyższym (*Oberstufe*). Mogli oni także kontynuować naukę w wyższych klasach szkół zawodowych (*Oesterreich...*, 1993, s. 130–132).

Zasadnicza zmiana w strukturze systemu szkolnego polega na zastąpieniu szkoły głównej szkołą o nazwie *nowa szkoła średnia* (*Neue Mittelschule – NMS*). Na marginesie warto zauważyć, iż wokół *Hauptschule* również w poszczególnych landach Republiki Federalnej Niemiec trwała i trwa nadal ożywiona dyskusja. Krytyczne uwagi dotyczą jej założeń w odniesieniu do wymogów współczesności. Niektóre landy niemieckie już wcześniej wprowadziły nowe rozwiązania w systemach edukacyjnych, w których szkoła ta już nie funkcjonuje (Kraszewski, 2015, s. 25–31). Oficjalnie nazwa *nowa szkoła średnia* została zawarta w austriackim dzienniku ustaw (*Bundesgesetzblatt fuer die Republik Oesterreich*) w maju 2012 r. W języku angielskim podano jej nazwę jako: *new secondary school*. Jest to szkoła stopnia drugiego, etap I (*Sekundarstufe I*); w języku angielskim: *lower secondary level*. Od września wspomnianego roku stała się ona **prawnie ustanowioną szkołą**. Należy zwrócić uwagę, iż takie nazwy w austriackim systemie szkolnym, jak: *ogólnokształcąca szkoła wyższa, szkoła średnia, średnia szkoła zawodowa czy wyższa szkoła zawodowa*, mogą być dla nas mylące. Krótka charakterystyki danej szkoły (w nawiasie podana została oryginalna nazwa) pozwala na zrozumienie specyfikę zarysowanego tu systemu szkolnego.

Nowa szkoła średnia była wprowadzana stopniowo w pełnym zakresie w poszczególnych krajach związkowych. Dotyczyło to zarówno rozwiązań organizacyjnych, jak i obszarów edukacyjnych, które w zreformowanej postaci włączano w kolejnych latach do procesu dydaktyczno-wychowawczego. W roku szkolnym 2015/2016 we wszystkich dotychczasowych miejscach, gdzie funkcjonowały szkoły główne, zostały utworzone nowe szkoły średnie. Zadaniem tej szkoły jest przygotowanie uczniów, mając na uwadze ich zdolności i zainteresowania, do dalszych etapów kształcenia ogólnego, względnie zawodowego (<https://www.bmb.gv.at/schulen/bw/nms/index.html>). Jej celem jest indywidualne wspieranie szans rozwojowych każdego ucznia. Poprzez orientację szkolną i zawodową uwzględniającą mocne strony ucznia zamierzeniem jest umożliwienie mu podjęcia trafnej decyzji odnoszącej się do jego przyszłości. Każda szkoła ma możliwość (w pewnych określonych ramach) wprowadzenia do poszczególnych obszarów edukacyjnych własnej oferty (<https://www.bmb.gv.at/schulen/bw/abs/abs.html>). Mając na względzie swoje uwarunkowania, może ona także

zaproprować autonomiczne plany nauczania. W ten sposób powstają placówki charakteryzujące się własnym profilem. Może to być profil zorientowany na języki obce, muzyczno-kreatywny, sportowy, przyrodniczo-techniczny, ekologiczny, informatyczny itp.

Należy podkreślić wprowadzanie w nowej szkole średniej specjalnych form zajęć w zakresie edukacji muzycznej i sportu. Organizacja procesu dydaktycznego w klasie szkolnej jest jednakowa dla wszystkich uczniów (<https://www.bmb.gv.at/schulen/bw/nms/index.html>). Oznacza to, że nie dokonuje się już dotychczas stosowanego podziału uczniów na grupy według osiągniętych przez nich wyników (*Leistungsgruppen*) z takich przedmiotów, jak: język niemiecki (*Deutsch*), matematyka (*Mathematik*) czy nowożytny język obcy (*Lebende Fremdsprache*). Przewidziano natomiast szereg działań z myślą o wewnętrznej dyferencjacji i indywidualizacji procesu nauczania. Ustalono, że zajęcia z wymienionych przedmiotów w klasie szkolnej będą prowadzone wspólnie przez dwóch nauczycieli. Dzięki temu każdy uczeń może liczyć na indywidualne wsparcie. Zwraca się szczególną uwagę na rozwój uzdolnień i talentów. Zakłada się dostosowanie procesu edukacyjnego do potencjału i potrzeb dziecka z uwzględnieniem jego mocnych stron. Jego słabe strony są w polu widzenia. Założono również, iż uczniowie pracujący w różnym tempie będą się nawzajem wspierać, co powinno skutkować korzystnymi dla nich wynikami. Przyjęto zatem, że nie wszyscy uczniowie muszą uczyć się w takim samym tempie, w z góry określonych ramach czasowych. Uwzględnia się w tym zakresie zróżnicowanie. To samo dotyczy metod nauczania.

Oddziaływania pedagogiczne idą w tym kierunku, aby uczniowie stopniowo brali odpowiedzialność za swoją edukację. Są oni w tym procesie optymalnie wspierani przez nauczycieli. Chodzi zarazem o budzenie i podtrzymywanie radości dzieci z faktu uczenia się. Zwraca się uwagę, iż dziecko dąży do sukcesu, a sukces motywuje do dalszej pracy. Oczekuje się, iż personel pedagogiczny jako zespół, ale również każdy z nauczycieli indywidualnie starać się będzie stworzyć uczniom jak najlepsze warunki do nauki. Wprowadzono dodatkowe formy oceny efektów procesu nauczania i uczenia się. Uzupełnieniem oceny stopniowej (za pomocą cyfr: od 1, która jest oceną najwyższą, do 5, która jest oceną najniższą) są dwie nowe formy, które w szczególności uwzględniają takie elementy, jak: mocne strony ucznia, jego zdolności i talenty. Pierwszą jest dyferencyjny opis osiągnięć ucznia, który jest dołączany do świadectwa rocznego. Druga forma ma charakter rozmowy, w której biorą udział dzieci, rodzice i nauczyciele. Rozmowa taka ma mieć miejsce przynajmniej raz w okresie roku szkolnego. Z udziałem ucznia omawia się przebieg procesu edukacyjnego, jego postępy i osiągnięcia. Rozmowy te mają istotne znaczenie we wzmacnianiu u dziecka świadomego i odpowiedzialnego uczenia się. Dzięki nim uczeń doświadcza również, w czym tkwi wartość szkoły.

Podkreśla się, że nowa szkoła średnia stwarza możliwości długotrwałej obserwacji rozwoju mocnych stron dziecka, jego uzdolnień i talentów. Uczniowie tej szkoły legitymujący się odpowiednimi wynikami w nauce mogą po ukończeniu I lub II klasy przenieść się do kolejnej klasy w ogólnokształcącej szkole wyższej – stopień niższy (*Allgemeinbildende Hoehere Schule – Unterstufe*). Z szansy tej mogą skorzystać jednak tylko te dzieci, które z języka niemieckiego, matematyki i języka obcego uzyskały oceny bardzo dobre lub dobre. Zmiana taka może mieć też miejsce po klasie III, lecz wymagania są znacznie większe. Chodzi o to, iż wówczas uczeń przenosi się do ostatniej klasy AHS – *Unterstufe* po 3 latach nauki w NMS, musi zatem wykazać się osiągnięciami odpowiadającymi pogłębionemu kształceniu ogólnemu. W procesie edukacyjnym realizowanym w klasie III i IV (2 ostatnie klasy tej szkoły) duże znaczenie przywiązuje się do orientacji zawodowej (*Berufsorientierung*) uczniów. Realizując jej założenia, organizowane są porady, prelekcje, wycieczki.

Uczeń, który na świadectwie końcowym nowej szkoły średniej w odniesieniu do 3 wymienionych przedmiotów posiada adnotację „pogłębione kształcenie ogóle” (*vertiefte Allgemeinbildung*), automatycznie nabywa prawo kontynuacji nauki w szkołach, w których edukacja kończy się maturą. Może to być 4-letni stopień wyższy (*Oberstufe*) ogólnokształcącej szkoły wyższej (*Allgemeinbildende Hoehere Schule – AHS*) lub 5-letnie wyższe szkoły zawodowe (*berufsbildene hoehere Schulen – BHS*) kończące się egzaminem dojrzałości i dyplomem zawodowym. Ich absolwenci mogą zatem podejmować studia wyższe. Wśród wyższych szkół zawodowych są m.in. HTL (*Hoehere Technische Lehranstalt*) – szkoła kształcąca w zawodach technicznych, HAK (*Handelsakademie*) – szkoła kształcąca specjalistów dla handlu, HLW (*Hoehere Lehranstalt fuer wirtschaftliche Berufe*) – szkoła przygotowująca do pracy w sektorze gospodarczym, administracyjnym, turystycznym czy żywnościowym.

Uczeń, który na świadectwie końcowym nowej szkoły średniej z wymienionych 3 przedmiotów uzyskał oceny zadawalające (*befriedigend-3*) i posiada adnotację „podstawowe kształcenie ogóle” (*grundlegende Allgemeinbildung*), automatycznie uprawniony jest do podjęcia dalszej nauki w 3-letniej szkole średniej (*dreijaehrigen mittleren Schule*). Jeżeli z jednego z tych przedmiotów otrzymał ocenę dostateczną (*genuegend-4*), a rada pedagogiczna (*Klassenkonferenz*) uzna, że jego dotychczasowe osiągnięcia rokuja pozytywnie, jest on wówczas również uprawniony do nauki w tej szkole. Jeżeli absolwent NMS z więcej niż jednego z wyżej wymienionych przedmiotów uzyskał ocenę dostateczną, wówczas według dotychczasowych przepisów może przystąpić do egzaminu wstępnego do wspomnianej szkoły.

Trzyletnie szkoły średnie są jednym z rodzajów średnich szkół zawodowych (*Berufsbildene mittlere Schulen – BMS*). Proces kształcenia w średnich szkołach zawodowych trwa od roku do 4 lat. Trzyletni okres kształcenia dotyczy zawo-

dów związanych z handlem (*Handelsschule*), hotelarstwem (*Hotelfachschule*), turystyką (*Tourismusfachschule*) czy też niektórych zawodów technicznych i rzemieślniczych (*Technische, gewerbliche und kunstgewerbliche Fachschule*). Generalnie w średnich szkołach zawodowych podejmują naukę absolwenci byłych szkół głównych, nowej szkoły średniej oraz ogólnokształcącej szkoły wyższej – stopień niższy, inaczej rzecz ujmując, uczniowie po ukończeniu VIII klasy. Należy zauważyć, iż kształcenie w zawodach związanych z opieką socjalną lub opieką nad osobami chorymi mogą podjąć osoby, które ukończyły 16., 17. lub 19. rok życia. Około 1/5 austriackich uczniów po ukończeniu VIII klasy podejmuje naukę w szkole politechnicznej (*Politechnische Schule – PTS*). Ucząc się w niej przez rok, wypełniają 9-letni obowiązek szkolny. Istnieje możliwość dobrowolnej kontynuacji nauki przez kolejny rok. Mowa jest wówczas o tzw. 10. dobrowolnym roku szkolnym (*freiwilligen 10. Schuljahres*). W szkole tej uczniowie pogłębiają kształcenie ogólne, mają zajęcia z zakresu orientacji zawodowej oraz objęci są kursem podstawowego kształcenia zawodowego (*Berufsprundbildung*) (<http://www.bildungssystem.at/schule-oberstufe/polytechnische-schule>).

PTS-y mogą mieć dwojaką formę organizacyjną. Funkcjonują one jako jednostki samodzielne, względnie w kooperacji z jedną ze szkół ogólnokształcących. Podkreśla się, że podstawową rolę w tej szkole, szczególnie na początku roku szkolnego, ma do spełnienia orientacja zawodowa. Uczniowi stwarza się wielorakie możliwości poznania świata pracy. W ciągu 32 godz. lekcyjnych w tygodniu uczniowie nabywają podstawowej wiedzy i umiejętności zawodowych. Kierując się zainteresowaniami i uzdolnieniami, wybierają jeden z 7 następujących zakresów kształcenia: metal, elektrotechnika, drewno, budownictwo, handel-biuro, świadczenie usług, turystyka. Autonomia szkolna pozwala na zaproponowanie uczniom nowych obszarów edukacyjnych, jak np. mechatronika. Po ukończeniu szkoły uczniowie mają możliwość kontynuacji nauki (z tego samego zakresu) w II klasie zawodowej szkoły średniej lub bez egzaminu wstępnego w I klasie wyższej szkoły zawodowej.

18 października 2016 r. w ramach drugiego etapu reformy szkolnej został zaprezentowany przez austriacki rząd dokument nazwany pakietem autonomii dla szkół (*das Autonomiekpaket fuer Schulen*). Będzie on wdrażany od roku szkolnego 2017/2018. Jest to 300-stronicowy dokument, który (*Heute wird Bildungsreform...*, 2016, s. 4) zawiera uszczegółowienia dla szkoły przyszłości (*die Schule der Zukunft*). Jest w nim m.in. mowa o tym, że dyrektorzy szkół będą powoływani na okres 5-letni i sami będą mogli dobierać do pracy nowych nauczycieli. Czas trwania lekcji może być elastycznie kształtowany. Oznacza to, iż nie każda lekcja musi trwać 50 min. Szkoły mają w przyszłości same określać godzinę rozpoczynania i kończenia nauki w danym dniu (*Reform fix...*, 2016, s. 6). Zakłada się, że zajęcia lekcyjne będą rozpoczynały się około godz. 9.00.

Będzie możliwość rezygnacji z dzwonek szkolnych. Dyrektorzy będą także mieli możliwość ustalania w swoich szkołach tematów kompleksowych jednostek metodycznych (*Themenschwerpunkte*) oraz odpowiednio przesuwając przedmioty w ramowym planie nauczania (*So wird...*, 2016, s. 5). Lekcje będą mogły rozpoczynać się później niż o godz. 8.00, lecz szkoły będą już otwarte od godz. 7.00. Dziećmi, które wcześniej przybędą do szkoły, zajmą się pedagodzy czasu wolnego (*Freizeitpaedagogen*). Z jednej strony dąży się do tego, aby klasy szkolne liczyły maksymalnie 25 uczniów, z drugiej zaś mówi się, iż w przyszłości może ona liczyć mniejszą, ale także i większą ich liczbę (*Schulreform...*, 2016, s. 7). Niektóre zawarte w pakiecie kwestie związane z reformą szkolną pozostają nadal otwarte. Oczekuje się, iż dalsze postanowienia zapadną jeszcze w grudniu 2017 r.

Podsumowanie

Mówiąc o austriackim systemie szkolnym, należy również wspomnieć o dzieciach, dla których język niemiecki nie jest pierwszym językiem (*Kinder mit nichtduetscher Muttersprache*), których rodzice z różnych powodów przybyli i zamieszkali w tym kraju. Jak zauważa Pasteiner, ich liczba cały czas wzrasta. Autor podaje, iż około 20% młodzieży z tych rodzin po 9 latach edukacji szkolnej nadal ma problemy językowe (Pasteiner, 2016, s. 6). Problem ten jest w polu widzenia pedagogów i polityków. Wraz z dyskusją dotyczącą reformy szkolnej trwa dyskusja na temat przygotowania zawodowego nauczycieli. Podnosząc kwestie związane z oczekiwaniami wobec tej grupy zawodowej, m.in. Grillmayer (2015, s. 9) zwraca uwagę na działania zmierzające do rekrutowania jak najlepszych kandydatów na studia nauczycielskie. Mimo różnych inicjatyw ciągle w Austrii nie jest rozstrzygnięty problem kształcenia na poziomie akademickim pedagogów przedszkolnych. Zwraca na to uwagę Walser. Zauważa on, iż mimo powszechnej opinii podkreślającej znaczenie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w rozwoju dziecka pedagodzy przedszkolni nadal kształceni są w BAIKP (*Bundesbildungsanstalt fuer Kindergartenpaedagogik*)¹. Walser wyraża pogląd, iż pedagodzy przedszkolni powinni mieć możliwość kształcenia w szkołach wyższych, a co za tym idzie – otrzymywać wyższe gratyfikacje finansowe (*Mut und...*, 2015, s. 21–25).

W dyskusji dotyczącej austriackiego systemu szkolnego warto również zwrócić uwagę na głosy podnoszące kwestię miejsca szkół prywatnych w systemie edukacyjnym. Interesujące stanowisko na ten temat zaprezentował w wywiadzie dla czasopisma „Freigeist” polityk Lugar. Powołując się na doświadczenia holenderskie, wyraził pogląd o potrzebie budowy (szerszych niż dotychczas) para-

---

¹ Omówienie systemu kształcenia pedagogów przedszkolnych w Austrii i Szwajcarii zawiera artykuł: Kraszewski (2013).

lelnych struktur do szkół publicznych. Jest on za wprowadzeniem bonu edukacyjnego (*Bildungsscheck*). Dysponujący nim rodzice mogliby decydować, czy udać się z nim do szkoły prywatnej, czy publicznej. Jego zdaniem konkurencja między szkołami publicznymi i prywatnymi w zabieganiu o ucznia pozytywnie wpłynęłaby na efekty kształcenia (*Man muss...*, 2015, s. 32–36).

Literatura

- Die Bildungsreform fuer Oesterreich. Das Gesamtkonzept in der Umsetzung* (2013). Wien: IMPRESSUM Medieninhaber, Herausgeber und Verleger Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur.
- Grillmayer, D. (2015). Herbe Kritik an der neuen Lehrerbildung. *Freie Meinung*, 1, 9–10.
- Heute wird Bildungsreform praesentiert. Das wird alles neu. Machen diese 300 Seiten unsere Schulen besser? *Heute*, 3038, 16–17.
- <http://www.bildungssystem.at/schule-oberstufe/polytechnische-schule> (20.05.2017).
- <https://www.bmb.gv.at/schulen/bw/abs/abs.html> (20.05.2017).
- <https://www.bmb.gv.at/schulen/bw/nms/index.html> (20.05.2017).
- Kraszewski, K. (2013). Analiza wybranych koncepcji kształcenia nauczycieli przedszkoli i klas początkowych (na przykładzie Austrii i Szwajcarii). W: M. Krzemiński (red.), *Praktyki pedagogiczne ważnym ogniwem w procesie kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Psychologiczne i pedagogiczne uwarunkowania skuteczności praktyk zawodowych*. T. 2. Włocławek: Wyd. PWSZ we Włocławku.
- Kraszewski, K. (2015). Kształcenie ogólne i ogólnotechniczne w zreformowanym systemie szkolnym Berlina. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 1 (11), 25–31.
- Man muss parallele Strukturen aufbauen (2016). *Freigeist*, 44, 37–41.
- Mut und Verstand. Verstand und Moral (2015). *Freigeist*, 43, 21–25.
- Oesterreich. *Tatsachen und Zahlen* (1993). Wien: Herausgegeben von Bundespressedienst.
- Oesterreich. *Tatsachen und Zahlen* (2000). Wien: Herausgegeben von Bundespressedienst.
- Pasteiner, J. (2016). Die Fussangeln der geplanten “Bildungsreform”. *Freie Meinung*, 1.
- Reform fix: Direktor sucht Lehrer aus. Morgen kommt grosses Schulpaket (2016). *Oesterreich*, 3373, 3–14.
- Schulreform dauert 10 Jahre (2016). *Oesterreich*, 3375, 6–7.
- So wird die neue Schule (2016). *Oesterreich*, 3374, 11–12.